

EESTI ADVOKATUUR

ESTONIAN BAR ASSOCIATION

Liisa-Ly Pakosta

Justiits- ja digiminister
Justiitsministeerium
info@justdigi.ee
marilin.reintamm@justdigi.ee

Teie 25.04.2025 nr 8-3/3802-1
Meie 28.05.2025 nr 1-8/25/3-1

Kohtunike töökoormuse ühtlustamise jt ettepanekute VTK

Lugupeetud Liisa-Ly Pakosta

Täname, et olete advokatuurile saatnud arvamuse avaldamiseks kohtunike töökoormuse ühtlustamise, asenduskohtunike ametisse nimetamise jt ettepanekute VTK. Edastame teile advokatuuri menetlusõiguse komisjoni seisukohad VTK-s konkreetsetel esitatud küsimuste osas.

1. Samaliigiliste kohtute ühendamine

Samaliigiliste kohtute ühendamise võimalikkus ja mõttekus eeldab, et muudatus on põhiseaduspärane ja VTK-s püstitatud eesmärgid saavutada aitav. Käesoleval hetkel puudub veendumus, et need eeldused on täidetud. Argumendid, et PS §-de 148 ja 149 sõnastus ei ole juhuslik ning nimetatud sätete mõte on näha ette püramiidmudeli alusel toimiv kohtuorganisatsioon, tunduvad kaalukad¹. Sellisel juhul ei ole võimalik põhiseadust muutmata samaliigilisi kohtuid ühendada. Kuigi samaliigiliste kohtute ühendamine aitaks tõenäoliselt kaasa osade VTK-s mainitud eesmärkide saavutamisele, võib samaliigiliste kohtute ühendamisel olla ka märkimisväärsed negatiivsed tagajärjed.

Teatud liiki kohtuasjade jagamine neile spetsialiseerunud kohtunike kätte suurendaks ilmselt lahendite ettenähtavust ja kvaliteeti. VTK-st jääb aga selgusetuks, kas samaliigiliste kohtute ühendamise korral toimuksid kohtuistungid kohtuniku alaliseks teenistuskohaks olevas kohtumajas või menetlusosalistele lähimas kohtumajas. Kui istungid toimuksid kohtuniku alaliseks teenistuskohaks olevas kohtumajas, muutuks menetlusosaliste jaoks kättesaamatumaks mitte ainult kohus kui asutus, vaid ka kohus kui õigusemõistmise organisatsioon. Kui istungid toimuksid menetlusosalistele lähimas kohtumajas, kuluks kohtunike aeg mitte asjade lahendamisele, vaid kohtumajade vahet sõitmisele. Mainitud tagajärjed saaks vältida, kui erinevates piirkondades oleks iga liiki kohtuasjadele spetsialiseerunud kohtunik(ud), kuid sellisel juhul ei oleks vaja samaliigilisi kohtuid ühendada.

Märkimisväärne osa kõigi kohtuastmete kohtunikest on avaldanud seisukohta, et samaliigiliste

¹ Siin ja järgnevate viidete puhul kohtute seisukohtadele: Kohtujuhtide 25.04.2025 pöördumine koalitsioonilepingus kohtuid puudutavast kavatsusest (ühe kohtu mudel) loobumiseks ning Tartu Ringkonnakohtu 25.04.2025 kohtunike seisukoht ühe ringkonnakohtu loomise kavatsuse kohta Vabariigi Valitsuse koalitsioonilepingus.

kohtute ühendamine ei pruugi olla põhiseaduspärane ning võib ohustada kohtusüsteemi toimimist ja õigusemõistmise kättesaadavust. Kohtunikud on oma seisukohtasid põhjendanud ja VTK ei võimalda väita, et kohtunike väljendatud hirmud oleksid asjatud. Olukorras, kus suur osa kohtunikonnast näib olevat samaliigiliste kohtute ühendamise vastu, ei tundu mõistlik samaliigilisi kohtuid jõuga ühendades kohtunike töörahu rikkuda ja kohtute sisekliimat pingestada. Kohtunike tagasisidest jääb mulje, et VTK-s on samaliigiliste kohtute negatiivseid tagajärgi alahinnatud.

VTK-s pakutud alternatiivse ettepaneku korral suunata teatud liiki kohtuasjad kohtualluvust muutmata lahendamiseks teise kohtusse langeb küsimus võimalikust põhiseadusvastasusest ära. Küll aga säilib (eelkõige suulises menetluses lahendatavate asjade puhul) küsimus ettepaneku võimalikest mõjudest kohtusüsteemi toimimisele ja õigusemõistmise kättesaadavusele. Võimalike negatiivsete mõjude leevendamiseks tasuks kaaluda VTK-s pakutud alternatiivset ettepanekut peamiselt asjades, mida lahendatakse kirjalikus menetluses.

2. Asenduskohtunike süsteemi loomine

Toetame üldjoontes mõtet täiendada kohtute seadust („KS“) asenduskohtuniku institutsiooniga. Samas oleks selle mõju õigusemõistmise kiiremaks ja paindlikumaks muutmisele ilmselt tagasihoidlik.

3. Kohtuniku ametist vabastamine ja lisatasu maksmine

Toetame mõtet täpsustada tervise tõttu kohtuniku ametist vabastamise regulatsiooni ja näha ette võimalus vabastada kohtunik sobimatuse tõttu ametist ka pärast kolme aasta möödumist ametisse nimetamisest. Küll aga tuleb tagada, et kavandatavad muudatused ei ohustaks kohtunike sõltumatust. Üldjoontes saab toetada ka mõtet näha ette võimalus maksta kohtunikele lisatasu. Tuleb tagada, et lisatasu maksmise alused oleksid objektiivsed ja läbipaistvad ega avaldaks negatiivset mõju kohtulahendite kvaliteedile.

4. Kohtuniku distsiplinaarvastutuse kehtivus

Ettepanek pikendada distsiplinaarkaristuse kustumise tähtaega ühelt aastalt kolmele ja kaotada võimalus seda lühendada on meie hinnangul põhjendatud.

5. Kohtunikukandidaadi julgeolekukontroll

Ettepanek viia kohtunikukandidaatide julgeolekukontroll läbi pärast seda, kui Riigikohtu üldkogu on otsustanud teha esialgse ettepaneku kandidaat kohtunikuna ametisse nimetada, on praktilisest ja ressursi kokkuhoidvast vaatest põhjendatud.

6. Rahvakohtuniku institutsiooni kaotamine

On võimalik nõustuda nii sellega, et teoorias peaksid rahvakohtunikud tooma õigusemõistmisse täiendava vaate, kui ka sellega, et praktikas on rahvakohtunike institutsiooni olemasolu tekitanud probleeme. Samas on küsitav, kas VTK-s mainitud probleemide lahendus peaks olema rahvakohtunike institutsiooni kaotamine või võiks see olla esmalt rahvakohtunike institutsiooniga seonduva regulatsiooni ja praktika parendamine.

Küll aga ei ole rahvakohtunike olemasolu vajalik kõigi esimese astme kuritegude puhul. Üks

võimalus on näha ette, et süüdistusakti saanud kohtu esimees (või nt süüteosakonna juhataja) otsustab, kas asja lahendab kohtukoosseis, kuhu kuulub kohtunik ja kaks rahvakohtunikku, või kohtukoosseis, kuhu kuulub kolm kohtunikku. Teine võimalus on näha ette, et üldjuhul lahendab asju kohtukoosseis, kuhu kuulub kohtunik ja kaks rahvakohtunikku, kuid kohtu esimees võib määrata, et asja lahendab kohtunik ainuisikuliselt või kohtukoosseis, kuhu kuulub kolm kohtunikku.

Samas tõusetub ka küsimus, kas ja kuidas sobitub rahvakohtunike institutsioon põhiseaduse ja Riigikohtu praktikaga. Rahvakohtunikel on õigusemõistmisel samad õigused kui kohtunikul (KS § 102 lg 2, KrMS § 18 lg 1) ning muuhulgas on rahvakohtunikel võimalik otsustada häälteenamusega kriminaalasja puudutavad küsimused (KrMS § 23). Teiselt poolt ei tunne põhiseadus rahvakohtuniku institutsiooni ja Riigikohtu üldkogu järjepideva praktika järgi saab kohtus PS § 146 esimese lause mõttes õigust mõista üksnes kohtunik PS §-de 147, 150 ja 153 tähenduses (3-4-1-29-13, p 44.6; 3-2-1-153-13, p 57; 2-17-10423/20, p 33).

Lugupidamisega

allkirjastatud digitaalselt

Imbi Jürgen
Esimees

Merit Aavekukk-Tamm 6979 253
merit.aavekukk-tamm@advokatuur.ee